

ШИФР «Розвиток 2020»

**«Альтернативні джерела фінансування
розвитку об'єднаних територіальних
громад»**

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФІНАНСУВАННЯ РОЗВИТКУ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД	5
РОЗДІЛ 2 СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ФІНАНСУВАННЯ РОЗВИТКУ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД. МОЖЛИВОСТІ ЗАЛУЧЕННЯ АЛЬТЕРНАТИВНИХ ДЖЕРЕЛ	10
РОЗДІЛ 3 ОБҐРУНТУВАННЯ ПЕРСПЕКТИВНИХ НАПРЯМІВ ФІНАНСУВАННЯ РОЗВИТКУ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ЗА РАХУНОК АЛЬТЕРНАТИВНИХ ДЖЕРЕЛ	21
ВИСНОВКИ	29
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	31
ДОДАТКИ	35

ВСТУП

Актуальність теми. Прийняття та введення в дію Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» стало визначальним етапом у формуванні спроможного базового рівня місцевого самоврядування. Результат є досить позитивним, адже починаючи з 2015 р. і до сьогодні створено 1009 об'єднаних територіальних громад (далі – ОТГ). Міжнародні експерти називають такий темп розвитку дуже високим.

Оновлена законодавча база посприяла розвитку належних правових умов, що дають змогу полегшити умови функціонування та спрощення управління діяльності ОТГ. Звичайно, через реформування виникли і негативні наслідки, які на сьогодні вагомо відчутні насамперед для бюджету України. Адже, не всі ОТГ мають змогу самостійно себе забезпечити для виконання базових функцій. Тому такі ОТГ мають високий рівень дотаційності бюджетів та надання субвенцій, що перевантажує бюджет України. Це зумовлює пошук додаткових фінансових джерел.

Відтак, питання теоретичного обґрунтування змісту та форм перспективних напрямів фінансування розвитку об'єднаних територіальних громад потребує більш детального вивчення й обґрунтування з урахуванням сучасних тенденцій соціально-економічного розвитку. Зокрема, актуальним є розробка проєктів, які за результатами конкурсного відбору будуть профінансовані за рахунок грантових коштів як міжнародних, так і вітчизняних фондів.

Наукову роботу виконано згідно з планами науково-дослідних робіт кафедри фінансів, банківської справи та страхування Миколаївського національного аграрного університету за темою «Фінансово-економічна безпека держави в умовах глобалізаційних змін» (державний реєстраційний номер 0118U006599).

Мета та завдання роботи. Метою роботи є обґрунтування перспективних напрямів фінансування розвитку ОТГ за рахунок альтернативних джерел для підвищення ефективності їх функціонування.

Для досягнення поставленої мети в процесі дослідження було сформульовано та вирішено такі завдання:

- дослідити теоретичні засади фінансування розвитку ОТГ, визначити місце та роль альтернативних джерел фінансування соціально-економічного розвитку місцевих громад;
- проаналізувати сучасні тенденції фінансування розвитку ОТГ та наявні можливості залучення альтернативних джерел;
- обґрунтувати перспективні напрями фінансування розвитку ОТГ за рахунок альтернативних джерел на прикладі ОТГ Миколаївської області.

Об'єкт дослідження – процес фінансування розвитку ОТГ.

Предмет дослідження – сукупність теоретичних та практичних аспектів фінансування соціально-економічного розвитку ОТГ за рахунок альтернативних джерел для забезпечення ефективності їх діяльності.

Методи дослідження. У науковій роботі були використані такі методи: теоретичного узагальнення, аналізу та синтезу – для обґрунтування й уточнення об'єкта дослідження, його складових, завдань, інструментів; описової статистики, багатовимірні статистичні методи – для аналізу сучасних тенденцій фінансування соціально-економічного розвитку ОТГ; проєктний метод – для обґрунтування перспективних напрямів фінансування розвитку місцевої громади за рахунок альтернативних джерел в умовах діючої ОТГ та інші.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в розробленні сучасної парадигми фінансування соціально-економічного розвитку ОТГ за рахунок альтернативних джерел та обґрунтування пропозицій науково-практичного характеру щодо залучення грантових коштів в сучасних умовах.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони можуть бути використані в процесі розробки проєктів та залучення коштів з альтернативних джерел для забезпечення ефективності функціонування ОТГ на довгострокову перспективу. Результати дослідження рекомендовано для практичного застосування у Галицинівській ОТГ Миколаївської області (довідка № 144-02-54 від 07.02.2020 р.).

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФІНАНСУВАННЯ РОЗВИТКУ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

З метою сприяння розвитку місцевого самоврядування та його реформування Урядом України у квітні 2014 р. було схвалено Концепцію реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади. Це стало визначальним етапом щодо процесу децентралізації, яка містить у собі передачу повноважень та фінансів від держави до органів місцевого самоврядування. А відтак, надає громадянам більшої самостійності та особливі права до саморегулювання діяльності. Тому постало завдання надати саме джерела такої самостійності та пристосувати до взаємодії всі фінансові ланки системи.

Децентралізація передбачає передачу значних повноважень та бюджетів від державних органів влади органам місцевого самоврядування, базуючись на тому, щоб якомога більше повноважень мали ті органи, що ближче до населення, де такі повноваження можна реалізовувати найбільш успішно [11]. Визначальною передумовою формування фінансової незалежності територіальних громад є бюджетна децентралізація – комплексна система заходів щодо створення і використання фінансових ресурсів місцевих і державного бюджетів, а також інших джерел, яка відображає суспільно-економічні відносини щодо розподілу і перерозподілу грошових ресурсів, опосередковує рух грошової маси територіальних громад. При цьому, як справедливо зазначають сучасні науковці [29], вона має передбачати такий рівень фінансування територіальних громад, який би надавав місцевому самоврядуванню право і можливість фінансування належного виконання функцій поточного і капітального характеру.

Метою бюджетної децентралізації є підвищення рівня фінансової спроможності територіальних громад та забезпечення надання необхідних послуг населенню. Громади, діяльність яких повністю відповідають умовам,

визначеним перспективним планом формування територій, перейшли на прямі міжбюджетні відносини з державним бюджетом, а також отримали право на фінансову підтримку у вигляді субвенцій, в т.ч. на формування інфраструктури ОТГ [6].

Бюджетна децентралізація має вирішити низку завдань, але головним серед них є пошук достатньої кількості фінансових ресурсів, які за своїм впливом зможуть надати повну самостійність та незалежність місцевих бюджетів у структурі бюджетної системи України. Програми розвитку регіонів повинні забезпечуватись фінансовою та ресурсною базою всіх ланок фінансової системи в структурі держави.

Проблемам фінансового забезпечення територіальних громад на сьогодні присвячені ряд наукових праць багатьох вітчизняних вчених-економістів. Так, В. Дем'яненко досліджує питання щодо модернізації сільських територіальних громад та фінансового механізму забезпечення їх розвитку [9]. Л. Карамушка обґрунтовує роль місцевих бюджетів як фінансової основи розвитку територіальних громад [13]. М. Коваленко, Г. Швороб, Т. Мацієвич фокусують свої дослідження на визначенні напрямів фінансового забезпечення діяльності територіальних громад [14]. А. Кулай визначає особливості процесу децентралізації фінансових ресурсів територіальних громад в умовах проведення бюджетної реформи [15].

На сьогодні ОТГ одержали доступ до різних зовнішніх та внутрішніх фінансових ресурсів. Важливою ознакою як доступності певного фінансового ресурсу для місцевого соціально-економічного розвитку, так і зацікавленості місцевих органів влади в його застосуванні, є його регулярність, постійність і сталість, а, отже, і можливість їх врахування при здійсненні довгострокового планування та використання в майбутньому [4].

Залежно від способу залучення виокремлюють такі джерела фінансування місцевого соціально-економічного розвитку: бюджетні; інвестиційні; кредитні; альтернативні (грантові). Усі вони відіграють вагомую роль у розвитку ОТГ, поряд з цим мають як переваги, так і недоліки у залученні (табл. 1.1).

Таблиця 1.1 Джерела фінансування соціально-економічного розвитку ОТГ

Вид фінансування	Характеристика	Переваги	Недоліки
Бюджетні ресурси	Кошти місцевого та державного бюджетів, що спрямовуються на фінансування потреб розвитку ОТГ і не передбачають виникнення боргових зобов'язань	1. Безоплатність та безповоротність 2. Додаткове фінансування у вигляді цільових трансфертів з державного бюджету	1. Вичерпність ресурсів 2. Обмежені обсяги фінансування 3. Невідновлювальний характер деяких внутрішніх бюджетних ресурсів (кошти від продажу землі і нерухомості)
Інвестиційні ресурси	Кошти, залучені до місцевої економіки з метою створення нових активів, спрямовуються на реалізацію певного проєкту безпосередньо, а не через бюджет ОТГ	1. Розподіл видатків, ризиків та майбутніх прибутків між суб'єктами інвестування	1. Наявність обов'язків перед інвестором
Кредитні ресурси	Кошти, залучені у формі боргових зобов'язань на умовах строковості, платності та поворотності	1. Можливість отримати значні за обсягами фінансові ресурси, які можна повертати поступово протягом тривалого терміну 2. Прискорення розбудови місцевої інфраструктури та ін.	1. Збільшення боргового навантаження на місцевий бюджет 2. Зменшення фінансування поточних видатків 3. Ризик неуспішної реалізації проєктів
Альтернативні джерела	Кошти, отримані для фінансування потреб місцевого розвитку у вигляді міжнародної технічної допомоги, грантів міжнародних донорських організацій, благодійних внесків та пожертв, а також в межах проєктів корпоративної соціальної відповідальності	1. Безоплатна та безповоротна основа. 2. Підтримуюча функція щодо інших джерел фінансування 3. Перспективний напрям фінансування реалізації проєктів та завдань розвитку ОТГ	1. Конкурсна основа 2. Складнощі у підготовці документації

Джерело: побудовано авторами на основі вивчення наукової і фахової літератури

В переважній більшості наукових публікацій стосовно формування місцевих доходів громад та їх розвитку основна увага приділяється

бюджетним ресурсам. Бюджетні джерела фінансування можуть формуватись як за рахунок внутрішніх ресурсів ОТГ (надходження від податків та зборів, продажу та оренди об'єктів комунальної власності), так і за рахунок зовнішніх ресурсів (цільові субвенції з державного бюджету, фінансування проектів з Державного фонду регіонального розвитку та ін.). Як свідчать дослідження Н. Я. Спасів, вітчизняна практика фінансової децентралізації демонструє риси бюджетного типу, оскільки її імперативна домінанта – повна самостійність органів місцевого самоврядування у формуванні джерел доходів і здійсненні видатків. При цьому аргументована необхідність здійснення поступової децентралізації бюджетних ресурсів ОТГ за ефективною реалізацією трансферної політики, оскільки превалювання у складі міжбюджетних трансфертів субвенцій, які характеризуються визначеними напрямками витрачання, та перманентна залежність від дотацій є загрозовими в процесі забезпечення фінансової спроможності ОТГ [28, с. 15].

Ми підтримуємо позицію, що поряд з бюджетними, інвестиційними та кредитними ресурсами, вирішальна роль у фінансуванні проектів місцевого соціально-економічного розвитку належить саме альтернативним джерелам у формі грантових коштів. Зазначені фінансові ресурси сприятимуть підвищенню фінансової спроможності територіальних громад [27].

Враховуючи специфічні ознаки альтернативних джерел, можна надати наступне визначення: альтернативні джерела фінансування розвитку ОТГ – це сукупність фінансових ресурсів, які безповоротно надаються на конкурсній основі на чітко визначені цілі щодо вирішення потреб соціально-економічного розвитку місцевої громади (проектів) у формі міжнародної технічної допомоги, грантів міжнародних донорських організацій, благодійних внесків та пожертв, а також в межах проектів корпоративної соціальної відповідальності. При цьому головними умовами реалізації грантової допомоги є: чітке окреслення проблем і потреб розвитку ОТГ; обґрунтування напрямів їх перспективного вирішення; визначення очікуваних результатів та необхідних обсягів фінансування (потреби в ресурсах).

Відтак, одним із ключових завдань, яке постає перед ОТГ для втілення ідей розвитку, є розширення можливостей залучення різних джерел фінансування, в т.ч. альтернативних. На сьогодні вони представлені: фандрейзингом; спільнокоштом (краудфандингові платформи); донорськими програмами та можливостями в контексті реформи децентралізації (гранти Європейського Союзу, гранти Агентства США з міжнародного розвитку (USAID), фінансова допомога Міжнародних проектів та ін.). Інформацію щодо основних донорів децентралізації в Україні узагальнено нами в додатку А.

Отже, альтернативні джерела мають ряд особливостей і є визначальним джерелом фінансування в ОТГ, що розвиваються. Адже, державна підтримка у формі бюджетного фінансування необхідна при початковому об'єднанні та для забезпечення основних функцій громадою. В подальшому саме завдяки альтернативним джерелам є можливість удосконалювати інфраструктуру місцевості та зміцнювати її позицію в економіці держави.

РОЗДІЛ 2

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ФІНАНСУВАННЯ РОЗВИТКУ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД. МОЖЛИВОСТІ ЗАЛУЧЕННЯ АЛЬТЕРНАТИВНИХ ДЖЕРЕЛ

На сьогодні головним аспектом цілісної системи місцевого самоврядування є те, що Конституція України визначає право територіальної громади на самостійне вирішення питань місцевого значення, а Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» [24] регламентовано, що територіальна громада – це жителі, об'єднані постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об'єднання жителів кількох сіл, мають здатність самостійно вирішувати питання місцевого значення через відповідні органи місцевого самоврядування.

При цьому зміни до Бюджетного кодексу стали ключовим поштовхом для територіальних громад до об'єднання, оскільки у разі об'єднання вони наділяються ресурсами та повноваженнями як у міст обласного значення. В результаті процесу фінансової децентралізації відбувається розподіл відповідальності, повноважень, функцій, фінансових ресурсів між центральним, регіональним та субрегіональними рівнями влади [5].

Процес об'єднання територіальних громад розпочався з середини 2015 року, на кінець якого було створено 159 ОТГ. При цьому їх кількість з кожним роком стрімко зростала і у 2019 р. збільшилась більш ніж у 6 разів. Станом на 10 січня 2020 р. в Україні діють 1029 ОТГ, до складу яких увійшли 4698 колишніх місцевих рад (табл. 2.1).

На початку 2020 р. Урядом затверджено 24 перспективних плани формування територій громад областей. Зазначеними планами передбачено 1441 ОТГ, які об'єднують 10075 територіальних громад. Відтак ними буде охоплено 519,6 тис. кв. км або 90,3 % від загальної площі України, а кількість жителів в ОТГ становитиме 39,2 млн осіб або 86,9 % від загальної чисельності населення України.

Таблиця 2.1 Динаміка створення ОТГ в Україні, 2015-2019 рр.

Показники	Роки				
	2015	2016	2017	2018	2019
Кількість ОТГ, од.	159	366	665	806	1029
Кількість територіальних громад, що об'єдналися та приєдналися	814	1782	3178	3740	4698
Кількість жителів ОТГ, млн. осіб	1,4	3,1	5,6	8,3	11,7
Площа ОТГ, тис. кв. км	36,8	89,6	167,5	193,5	246,8
Середня кількість територіальних громад, які об'єдналися в одній ОТГ, од.	5,1	4,7	4,7	4,0	4,3
Середня чисельність населення 1 ОТГ, осіб	8711	8395	8417	18964	15269

Джерело: побудовано авторами за даними [11]

Слід зазначити, що такі показники, як частка доходів місцевих бюджетів у ВВП та частка доходів місцевих бюджетів у доходах зведеного бюджету, використовуються для оцінки рівня бюджетної децентралізації. Якщо місцеве самоврядування одержує і витрачає незначну частку таких надходжень, їхня роль в управлінні територією відповідно є не визначальною, і можна зробити висновок, що ступінь децентралізації є невисокою.

Проведений аналіз даних місцевих бюджетів України на основі розрахунку зазначених показників свідчить про те, що в середньому протягом 2014–2018 рр. 7,1% ВВП перерозподіляється через місцеві бюджети, а частка власних доходів у доходах зведеного бюджету становить в середньому 21,5 відсотків. При цьому не спостерігається стабільного інтенсивного зростання цих показників протягом досліджуваного періоду, яке б свідчило про підвищення рівня бюджетної децентралізації у нашій державі (рис. 2.1).

Результати фінансової децентралізації свідчать про щорічне зростання обсягів власних доходів місцевих бюджетів. Так, протягом 2018 р. надходження власних доходів до загального фонду місцевих бюджетів України склали 234,1 млрд грн, що на 41,4 млрд грн, або на 21,5%, більше у порівнянні з попереднім роком (рис. 2.2). За п'ять років фінансової децентралізації очікується, що власні доходи місцевих бюджетів зростуть у чотири рази і становитимуть 267 млрд грн (за січень-листопад 2019 р. їх обсяг склав 250,5 млрд гривень).

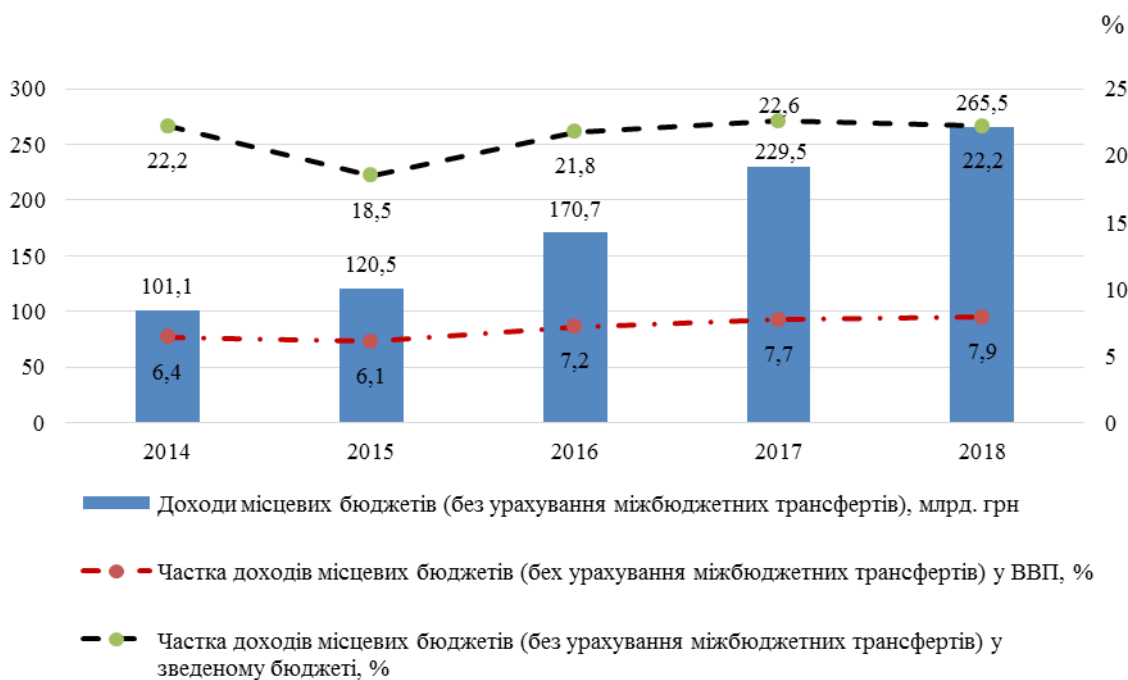

Рисунок 2.1 – Динаміка показників бюджетної децентралізації в Україні, 2014-2018 рр.

Джерело: побудовано авторами за даними [21]

Приріст власних доходів було досягнуто переважно завдяки зростанню обсягів податкових надходжень. Адже, протягом 2014-2019 рр. підвищилась роль місцевих податків та зборів у формуванні відповідних бюджетів.

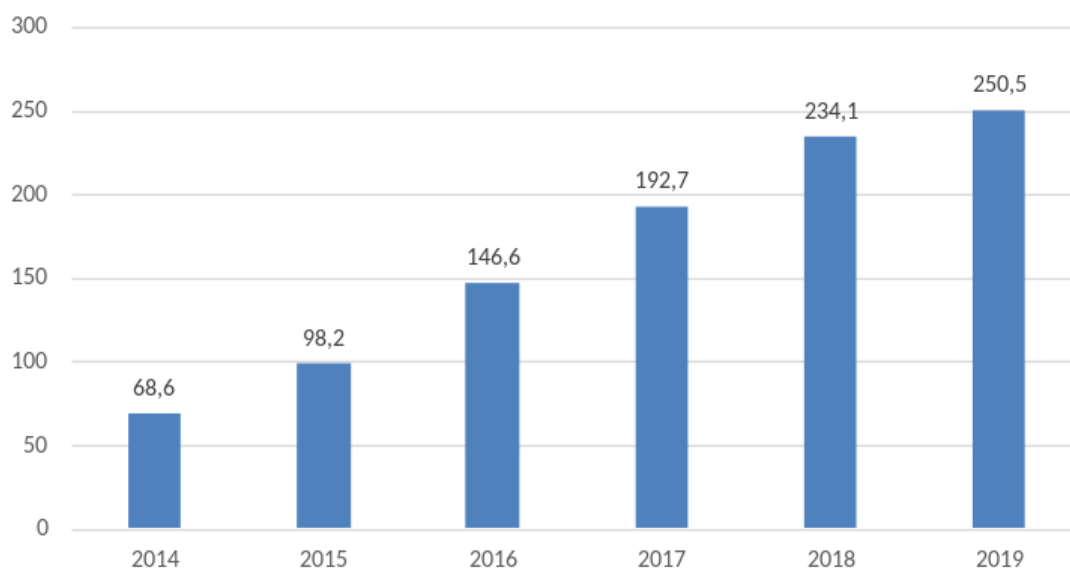

Рисунок 2.2 – Власні доходи загального фонду місцевих бюджетів, 2014-2019 рр., млрд грн

Джерело: побудовано авторами за даними [11], *2019 р. (січень-листопад)

Аналіз виконання власних доходів місцевих бюджетів свідчить про стійку тенденцію темпів їх зростання. Так, якщо у січні-листопаді 2016 р. власні доходи на 1 мешканця становили 3385,5 грн, то за аналогічний період 2019 р. їх обсяг зріс майже вдвічі і склав 6763,6 гривень. При цьому позитивні темпи зростання є характерними і для обсягів ПДФО на 1 мешканця, і для місцевих податків та зборів на 1 мешканця. Розмір зазначених показників у січні-листопаді 2019 р. підвищився на 25,8 % та 26,7 % відповідно порівняно з аналогічним періодом попереднього року (рис. 2.3).

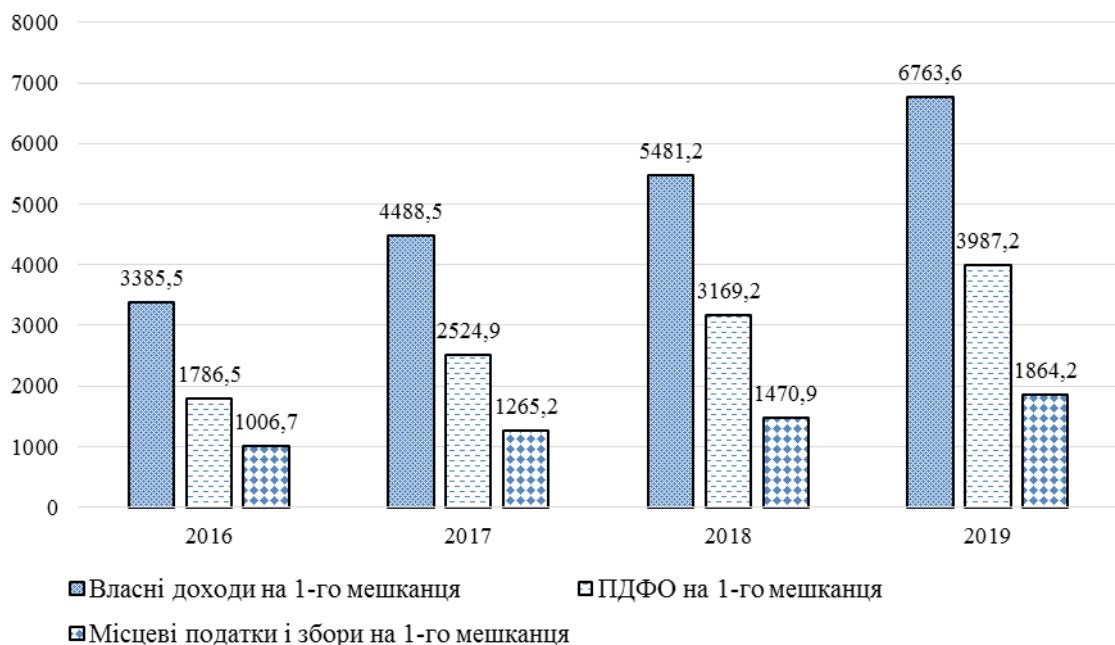

Рисунок 2.3 – Зростання доходів загального фонду місцевих бюджетів на 1 мешканця за січень-листопад 2016-2019 рр., грн

Джерело: побудовано авторами за даними [11]

У період з 2014 по 2019 роки спостерігається суттєве збільшення державної підтримки місцевих громад. Слід зазначити, що починаючи з 2017 р. підтримка почала надаватись на будівництво спортивних об'єктів, фінансування секторальної регіональної влади, інфраструктури ОТГ. Важливим у зміцненні фінансової бази об'єднаних територіальних громад є діяльність Державного фонду регіонального розвитку (далі – ДФРР), який передбачає фінансування проектів регіонального розвитку на конкурсній основі та відповідно до регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх

реалізації. Протягом 2015-2019 рр. обсяг фінансування за рахунок ДФРР має стійку тенденцію до зростання, у 2019 р. на потреби регіонального розвитку було спрямовано 7,7 млрд грн. (або на 28,3 % більше порівняно з 2018 роком) (рис. 2.4).

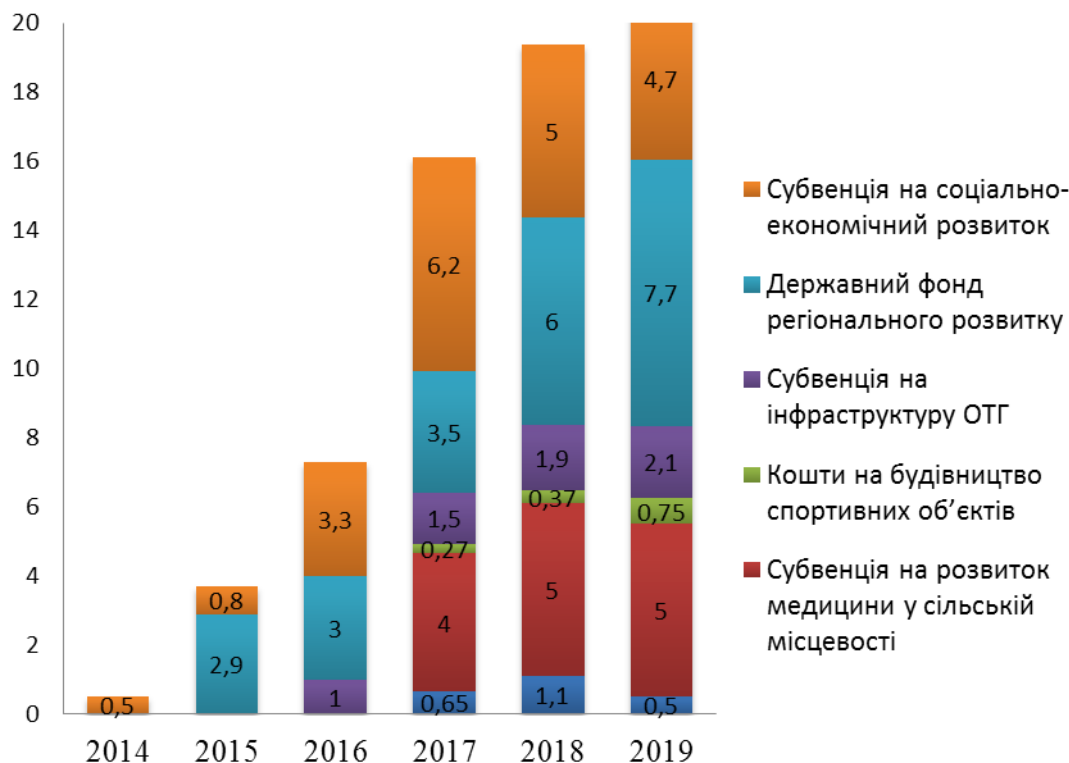

Рисунок 2.4 – Видова структура державної фінансової підтримки місцевого та регіонального розвитку, 2014-2019 рр., млрд грн

Джерело: побудовано авторами на основі даних [11]

Відзначаючи вагому роль бюджетних ресурсів у розвитку ОТГ, слід зазначити, що на місцевому рівні залишається ряд невирішених проблем, які не під силу лише бюджету громади, а можуть успішно вирішуватися за рахунок інших ресурсів, в т.ч. й грантових. Крім того, для більшості ОТГ характерними є ряд проблем в управлінні публічними фінансами. Так, за результатами державних фінансових аудитів ОТГ різних областей, проведення яких завершилося у 2019 р., було виявлено та систематизовано проблеми неефективного управління доходами і видатками бюджету громади та ін. Зокрема, типовими проблемами неефективного управління доходами бюджету ОТГ є:

- 1) використання низьких ставок земельного податку та орендної плати;
- 2) наявність заборгованості зі сплати земельного податку та орендної плати за землю;
- 3) неповна реалізація фіскального потенціалу податку на майно, відмінного від земельної ділянки, з причини відсутності доступу до Державного реєстру речових прав;
- 4) втрати надходжень ПДФО, що зумовлене двома основними причинами (неофіційною зайнятістю та сплатою ПДФО за місцем реєстрації головного підприємства, а не за місцем фактичного знаходження суб'єктів господарювання, які є підрозділами/ філіями інших підприємств і провадять діяльність на території ОТГ) [10].

Крім того, встановлено ряд ключових аспектів щодо неефективного управління видатками бюджету ОТГ, а саме [10]:

- 1) витрати ресурсів на оплату комунальних послуг окремих суб'єктів господарювання;
- 2) постійне дотування комунальних підприємств і невжиття заходів для досягнення принаймні точки беззбитковості, що не сприяє покращенню фінансово стану комунального господарства і якісному наданню послуг;
- 3) нераціональні витрати у зв'язку з неоптимізованою мережею закладів освіти і культури. Ці витрати пов'язані передусім з оплатою праці та утриманням закладів зі значним недовикористанням їх потужностей;
- 4) недостатній обсяг бюджетного фінансування закладів соціальної сфери, що не дає змогу покращити стан приміщень, придбати комп'ютерну техніку і обладнання тощо;
- 5) неможливість з різних причин освоїти кошти наданих міжбюджетних трансфертів, що призводить до неефективного їх витрачання та необхідності повернення окремих невикористаних трансфертів до державного бюджету.

В подальшому, визначаючи перспективні напрями фінансування розвитку ОТГ, слід проаналізувати результати експрес-опитування голів ОТГ, яке було проведено Асоціацією ОТГ за допомогою анкетування через

онлайн-сервіс. Метою зазначеного анкетування було з'ясувати, які пріоритети голови ОТГ визначають для себе щодо головних джерел коштів для розвитку та щодо ключових сфер, у які слід вкладати кошти, аби якнайшвидше розвивати громаду. При цьому серед найважливіших сфер для розвитку громади першим за пріоритетом визначено дороги (90 % опитаних респондентів), другим – медицина (75%), третім – освіта (73%) (рис. 2.5).

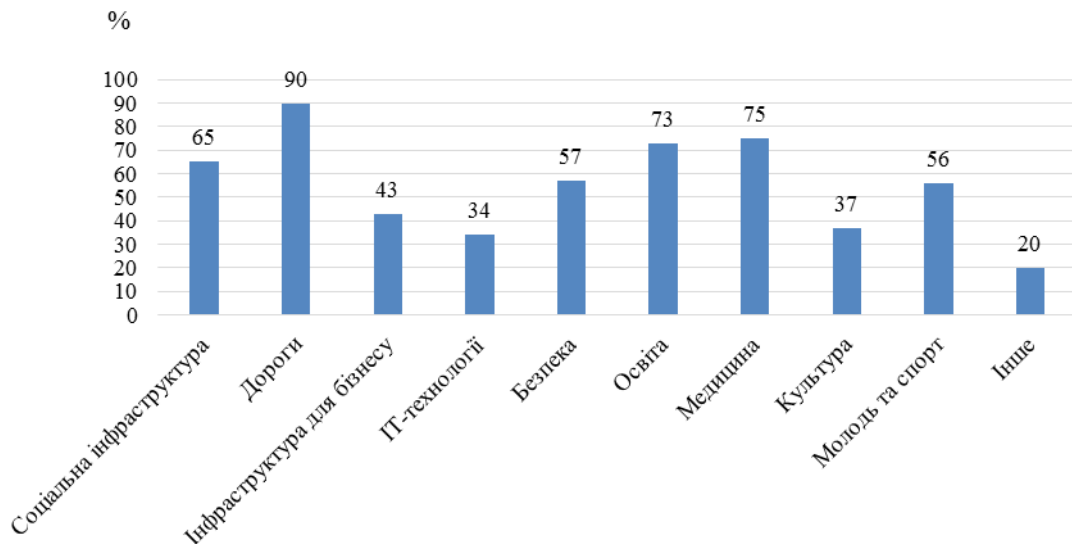

Рисунок 2.5 – Найважливіші сфери для розвитку громади, визначені за результатами опитування голів ОТГ, %

Джерело: побудовано авторами на основі даних [2]

При цьому на сьогодні більшість голів ОТГ (93%) найголовнішим джерелом коштів для розвитку громад визначають інфраструктурну субвенцію. Однак через два-три роки головним джерелом коштів поряд із місцевими бюджетами (67%), більше половини голів ОТГ (55%) визначили саме гранти міжнародної технічної допомоги (рис. 2.6).

Поглиблюючи аналіз у розрізі видів ОТГ, слід зазначити, що гранти МТД на сьогодні входять до чотирьох найважливіших джерел коштів для розвитку громад. Так, більше третини міських, селищних та сільських ОТГ визначили їх як найголовніше джерело фінансування для розвитку власної місцевості – 37%, 36% та 41% відповідно (рис. 2.7).

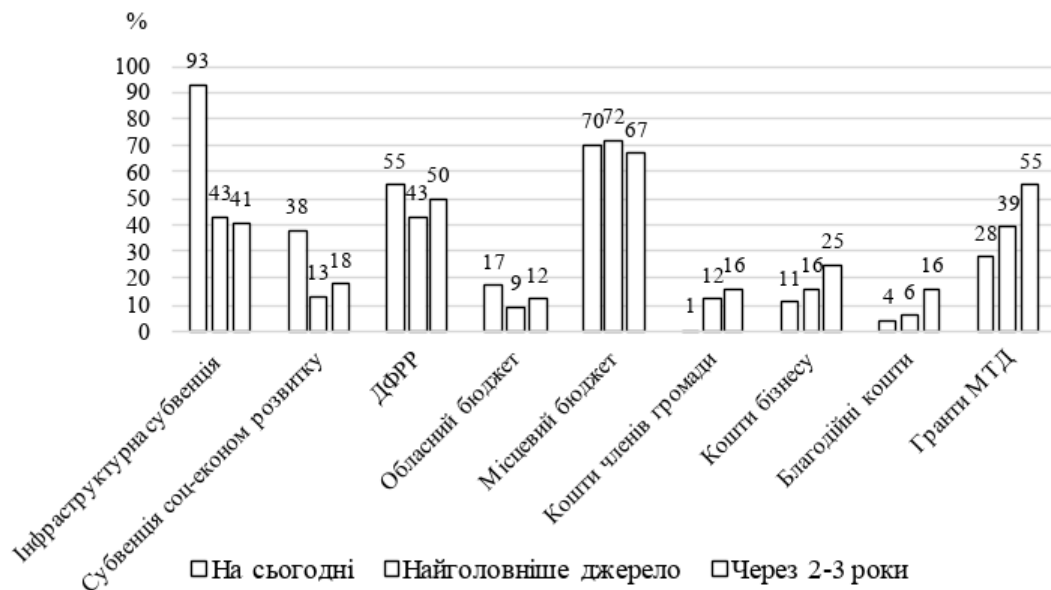

Рисунок 2.6 – **Найголовніші джерела коштів для розвитку громад, визначені за результатами опитування голів ОТГ, %**

Джерело: побудовано авторами на основі даних [2]

Слід відмітити, що на сьогодні функціонують ряд перспективних фондів («Відродження», «ДОБРЕ» (Decentralization Offering Better Results and Efficiency – DOBRE), «Підтримка децентралізації в Україні» (DESPRO) та ін.), які надають кошти для реалізації тих проєктів, що переконують у своєму довгостроковому існуванні та корисності для населення і загалом економічної інфраструктури України. Такі фонди формуються здебільшого не лише за рахунок вітчизняних внесків, а й вагома частка належить іноземним фондам розвитку[18]. Відтак між ОТГ з'являється конкуренція та стимул до самофінансування, формується соціальна відповідальність і змінюється свідомість населення.

Головною тенденцією діяльності даних фондів є те, що вони зовсім різного характеру та можуть сягати великих сум фінансування. Умови отримання коштів є різними, що залежить від мети створення проєкту, місця реалізації та ін. Фонди знижують навантаження на бюджет та беруть на себе основні функції щодо реалізації проєктів. Це сприяє як стрімкому розвитку економіки, так і розбудові інфраструктури регіонів зокрема. Втіленням зазначеного напрямку фінансування є ряд реалізованих проєктів, які в довгостроковому періоді будуть залишатись суспільно значущими та

пріоритетними для розвитку ОТГ [18].

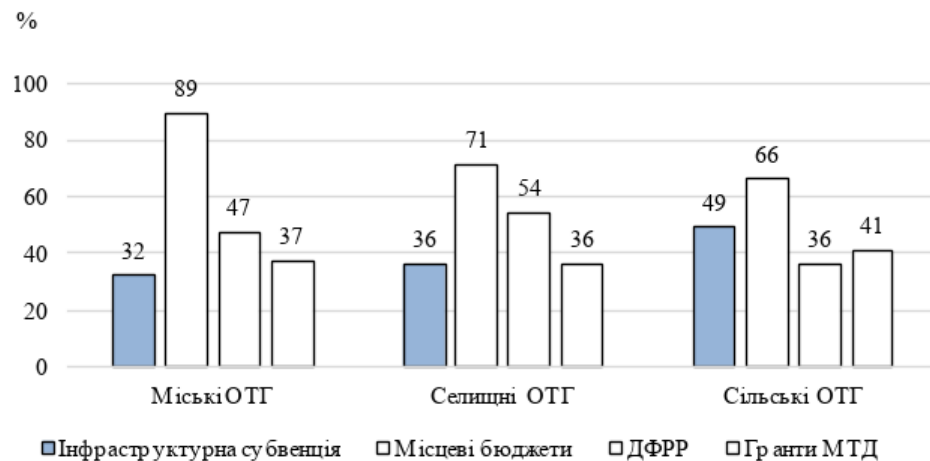

Рисунок 2.7 – Чотири найголовніші джерела коштів для розвитку громад, визначені за результатами опитування голів ОТГ, %

Джерело: побудовано авторами на основі даних [2]

Миколаївська область також є активним учасником у формуванні ОТГ та підвищенні можливостей їх самофінансування з метою економічного процвітання регіону. Станом на кінець 2019 р. в області створено 30 ОТГ. При цьому рівень дотаційності їх бюджетів (питома вага базової/реверсної дотації у доходах) коливається в межах від -24,2% до 38,6 % (додаток Б). Так, у Баштанській ОТГ з населенням у 22,6 тис. осіб рівень дотаційності складає всього 3,4 відсотки. Такому показнику сприяє активна позиція голови та членів ОТГ у соціально-економічному розвитку та розробки проєктів, які фінансуються за рахунок альтернативних джерел.

Відмітимо, що ще в перший рік роботи громаді Баштанської ОТГ вдалося залучити 50 млн гривень. Їх отриманню сприяла щоденна робота людей, які готували проєкти, розробляли стратегії та плани. У громаді створили інвестиційний відділ, який займається написанням проєктів на фінансування.

Крім того, у рамках співпраці з Програмою «Децентралізація – шлях до кращих результатів та ефективності» (DOBRE), що виконується міжнародною організацією Глобал Ком'юнітіз (Global Communities) та фінансується Агентством США з міжнародного розвитку (USAID), у Баштанській ОТГ реалізовано три проєкти: «Кінотеатр під відкритим небом

«Кінорай»); «Покращення роботи місцевого самоврядування через створення сучасних умов роботи вищого представницького органу ОТГ – Ради громади із забезпеченням широкого залучення громадськості» (облаштування зали засідань); «Проведення байкерського фестивалю», що передбачений Стратегією розвитку Баштанської ОТГ до 2025 року. Внесок DOBRE – 109,700 тис грн, внесок Баштанської міської ради – 12,540 тис гривень [3].

Також у рамках Програми ДОБРЕ розпочато впровадження кейсу «Місцевий економічний розвиток»: відділом енергоменеджменту, муніципальних ініціатив та інвестицій підготовлено та подано на електронну інвестиційну платформу UkraineInvest тізери з трьома вільними земельними ділянками, з яких одна під промислову забудову та дві – під розміщення альтернативних джерел енергії. Також розпочато роботу над проектом створення ярмарково-фестивальної площі-трансформера. Для реалізації даного проекту завдяки Програмі ДОБРЕ залучено експертів з ландшафтного дизайну, міська рада виділила 5 га земельної ділянки. Реалізація даного проекту створить умови для самозайнятості населення, поліпшить умови культурного та творчого розвитку для населення, надасть поштовх для підприємницької, туристичної та фермерської діяльності [3]. Отже, можемо оцінити даний рівень залучення альтернативних джерел як один із високих, адже ОТГ має власну довгострокову стратегію розвитку.

Галичинівська ОТГ є успішно розвиненою, фінансово спроможною громадою, яка з небагатьох на сьогодні сплачує реверс державі (рівень дотаційності бюджету -24,2 відсотки). Протягом усього періоду існування громади вона є бездотаційною, реверсна дотація у 2017 р. – 12 млн грн, у 2018 р. – 16 млн грн, у 2019 р. – 23 млн грн, у 2020 р. (план) – 26 млн гривень. На сьогодні громада має Стратегію розвитку до 2026 року та цільові програми для її імплементації: План соціально-економічного розвитку Галичинівської сільської ради на 2017 – 2020 рр.; Програма розвитку нової української освіти Галичинівської сільської ради Миколаївської області в умовах децентралізації на 2019-2021 рр.; Програма розвитку фізичної

культури і спорту на території Галицинівської сільської ради (ОТГ) на 2019-2023 рр; Програма підтримки молодіжної політики на території Галицинівської сільської ради (ОТГ) на 2019 – 2023 роки; Програма місцевого економічного розвитку Галицинівської сільської ради та інші.

Бюджет громади 2019 року становить майже 130 мільйонів гривень, з них 91,8 млн грн – власні кошти. На території Галицинівської сільської ради діють 4 громадські організації (далі – ГО): ГО «Клуб сталого розвитку «Південна ініціатива»; ГО «Новий світанок»; ГО «Миколаївська обласна дитяча спілка дружин юних пожежних рятувальників – Блискавка»; ГО «Центр розвитку туризму та збереження екології «Збережи світ».

Громада завдяки співпраці з громадськими об'єднаннями співпрацює з міжнародними донорами, посольствами та міністерствами країн ЄС і США: USAID DOBRE; Представництво DVV International в Україні; USAID Pact; Проект Київський Діалог; Міністерство закордонних справ Німеччини; Федеральне міністерство економічного співробітництва та розвитку Німеччини (BMZ) (додаток В). За час такої співпраці було реалізовано 17 малих та великих проєктів. Зокрема, створено Клуб кіномистецтва та Молодіжний ресурсний центр на базі бібліотеки (вартістю 860 тис. грн), а в селі Прибузьке відкрито першу з 5 філій Центру освіти дорослих за напрямом «ландшафтний дизайн», де більше 40 осіб пройшло навчання [8]. Також розроблено програму зі спорту, імплементація якої зможе забезпечити функціонування сучасного спортивного комплексу.

Отже, такі приклади доводять, що підвищення рівня спроможності до самофінансування, залучення коштів фондів для перспективних проєктів, сприятиме подальшому ефективному фінансовому забезпеченню розвитку ОТГ. Це створить позитивні умови для розвантаження бюджету України та забезпечить можливість направлення даних коштів на інші вагомні соціальні потреби, які на сьогодні є актуальними для країни.

РОЗДІЛ 3

ОБҐРУНТУВАННЯ ПЕРСПЕКТИВНИХ НАПРЯМІВ ФІНАНСУВАННЯ РОЗВИТКУ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ЗА РАХУНОК АЛЬТЕРНАТИВНИХ ДЖЕРЕЛ

Об'єднані територіальні громади на сьогодні мають достатньо можливостей до пошуку і використання альтернативних джерел фінансування, які і стають фактором підвищення самофінансування їх діяльності та задоволення місцевих потреб. Так, деякі ОТГ уже вміють та активно використовують наявні можливості щодо реалізації розроблених проєктів за рахунок грантових ресурсів. При цьому, як свідчать результати опитування діючих ОТГ [2], 85 % з них станом на липень 2019 р. не мають досвіду співпраці із проєктами міжнародної технічної допомоги у сфері покращення бізнес-середовища.

Одним із головних завдань органів місцевого самоврядування в більшості країн є організація пошуку позабюджетних джерел фінансування та налагодження співпраці з різними фондами і грантовими програмами. Враховуючи обмеженість бюджетних ресурсів навіть фінансово найспроможніших ОТГ в Україні, важливим напрямом діяльності місцевих громад має стати пошук альтернативних джерел фінансування та залучення грантових коштів для вирішення потреб місцевого розвитку. Відтак, з метою підвищення кількості ОТГ, які активно застосовуватимуть альтернативні джерела фінансування, нами запропоновано алгоритм залучення грантових коштів для розвитку ОТГ. Він містить визначальні особливості залучення ресурсів за грантовими програмами (рис. 3.1).

При цьому важливим є регулярне проведення моніторингу офіційних сайтів донорських організацій та Інтернет-ресурсів, які містять узагальнену інформацію про грантові конкурси. Зокрема, досить інформативними й актуальними є:

- ресурсний центр «Гурт» (<http://gurt.org.ua/>);

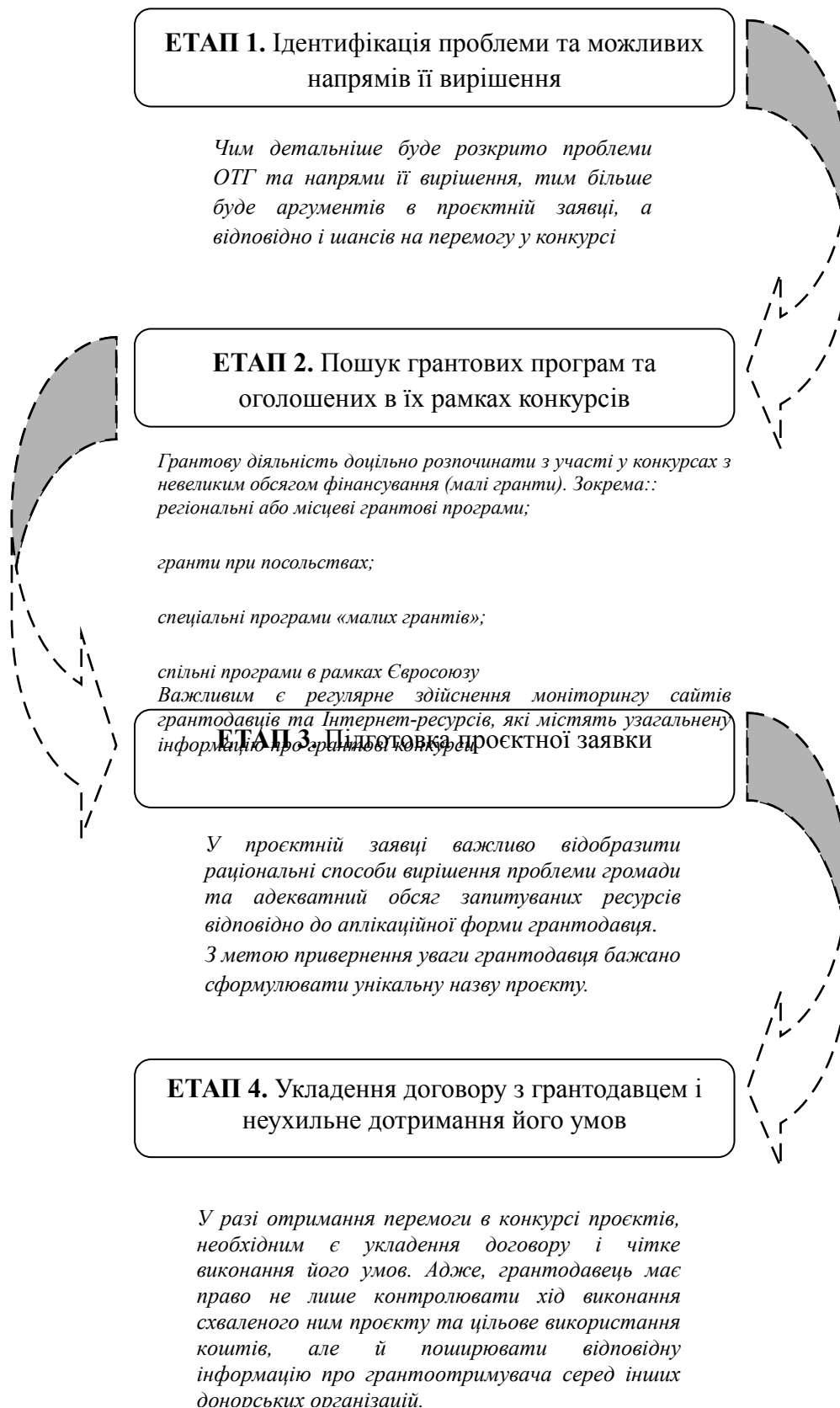

Рисунок 3.1 – Алгоритм залучення грантових коштів для розвитку ОТГ

Джерело: узагальне *У проєктній заявці важливо відобразити раціональні способи вирішення проблеми громади та адекватний обсяг запитуваних ресурсів відповідно до апікаційної форми грантодавця.*

З метою привернення уваги грантодавця бажано сформулювати унікальну назву проєкту.

- інформаційний портал некомерційних організацій України «Громадський простір» (<http://www.prostir.ua/category/grants/>);
- краудфандингова платформа «Велика ідея» (<https://biggggidea.com/>);
- Всеукраїнська асоціація сільських та селищних рад (<http://vassr.org/>);
- офіційний портал «Децентралізація» (<https://decentralization.gov.ua>);
- Швейцарсько-український проект «Підтримка децентралізації в Україні» (DESPRO) (<http://despro.org.ua/>);
- Міжнародний фонд «Відродження» (<http://www.irf.ua/grants/contests/>);
- група у Facebook «Гранти, конкурси, стипендії» (<https://www.facebook.com/groups/progrants/>);
- каталог грантодавців (<http://foundations.org>);
- Міжнародна асоціація суспільних та корпоративних донорів «European Foundation Centre (EFC)» (<http://www.efc.be>);
- міжнародний портал для некомерційних організацій (<http://www.guidestar.org>) та інші.

Як свідчить практика успішних ОТГ, з метою підвищення шансів на отримання грантової підтримки представникам громади слід взяти участь у тренінгах, які досить часто проводять донорські організації для потенційних учасників майбутнього конкурсу за відповідним напрямом. Крім того, важливо забезпечити відповідність проектної заявки стратегічному плану розвитку громади чи регіону. Донорські організації зазвичай надають перевагу тим проектам соціально-економічного розвитку, що підтверджують життєздатність на етапі після завершення грантового фінансування.

У сучасних наукових дослідженнях значна увага сфокусована на ролі бізнесу в місцевому економічному розвитку. І науковці, і практики на сьогодні сходяться в думці, що ОТГ є своєрідним «бізнес-хабом», де малий та середній бізнес має усі можливості для зростання. Відтак, визначальним є створення такого сприятливого для бізнесу місцевого середовища, в якому існуючі й новостворені підприємства можуть динамічно зростати, і лідером якого є приватний підприємець [22]. Це, в свою чергу, сприятиме як

збільшенню податкових надходжень до місцевого бюджету, так і підвищенню рівня зайнятості громадян (рис. 3.2).

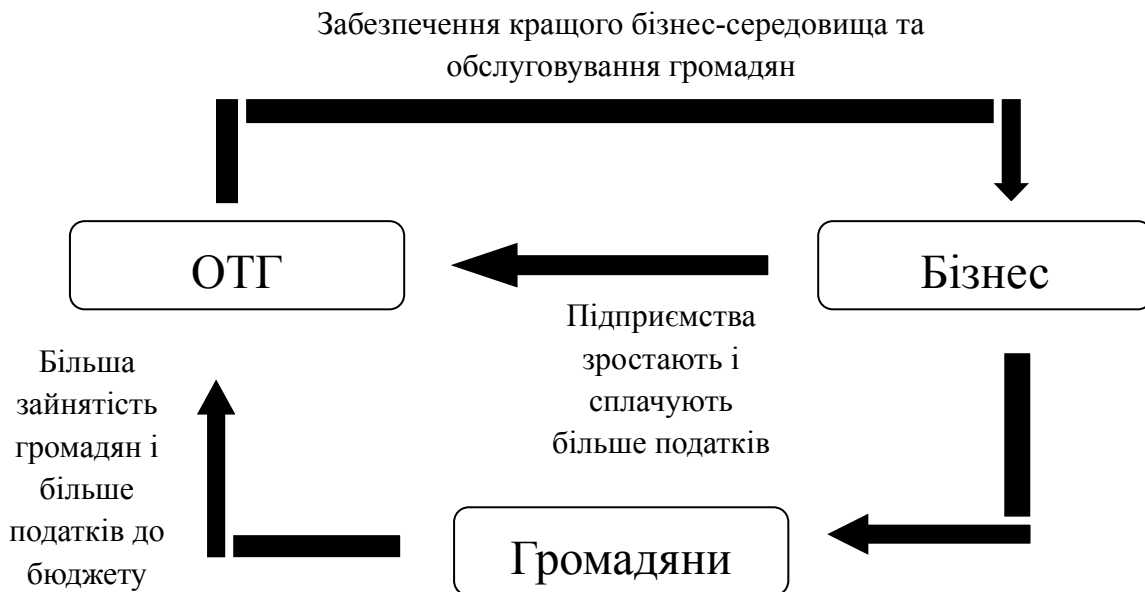

Рисунок 3.2 – Роль бізнесу в місцевому економічному розвитку

Джерело: доповнено авторами [22]

Відтак, для Галицинівської ОТГ Миколаївської області було запропоновано проєкт по впровадженню вирощування мікрогрину. Такий проєкт узгоджено із Планом соціально-економічного розвитку Галицинівської ОТГ, наявною інфраструктурою, має за мету задоволення потреб громади в екологічно чистих та корисних для здоров'я продуктах, а також підвищення рівня якісного харчування у школах і дитячих садках ОТГ. Вирощування мікрозелені (мікрогрину) на сьогодні набирає надзвичайної популярності, яка обумовлена тенденцією до правильного харчування, різноманітності видів зелені до споживання та додаванням до страв. Мікрогрін – це маленькі стебла овочів, які збирають зазвичай від 5 до 15 днів після проростання та вирізняються значним обсягом вітамінів.

Однією з головних умов надання ділянки під вирощування є реєстрація на території ОТГ юридичної особи, щоб податки та інші платежі надходили до місцевого бюджету. Зазначене виробництво стане перспективною справою для розвитку ОТГ, адже розширення даного бізнесу може сягати всього району, а через деякий час і області. Надання грантової підтримки потребує

лише на початковій стадії для будівництва теплиці та закупки насіння для перших продажів. При цьому автори наукової роботи переконані, що альтернативні джерела є ідеальним варіантом для започаткування даного виду бізнесу в поєднанні з місцевими ресурсами (в т.ч. земельними).

Галицинівська ОТГ знаходиться близько до Корабельного району міста Миколаїв, де за спостереженнями авторів не було знайдено достатньої кількості мікрогрину, який необхідний не лише населенню громади, школам, дитячим садкам на території ОТГ, а й кафе, ресторанам, піцеріям. Тобто одразу можна розглядати Корабельний район як ринок продажу. Крім того, нами розглянуто також місто Миколаїв як майбутній ринок для реалізації даного виду продукції. Адже, згідно з проведеними дослідженнями було виявлено продаж мікрогрину лише у деяких супермаркетах («Таврія», «МЕТРО» та «Ракушка»), що ще раз вказує на дефіцит даного виду продукції. Однак, швидкий доступ до названих супермаркетів є не у всього населення. Також вивчено асортимент звичайних ринків районів, де мікрогрину не було знайдено.

За умови прийняття проєкту на фінансування процес виробництва почнеться одразу після підготовки теплиць. Щодо реалізації продукції, то за названих умов та розрахунків не повинно виникнути особливих труднощів, так як мікрогрін – це food-trend сучасності, який в Україні здобув популярність не так давно, але стрімко поширився. Для прикладу, у США мікрогрін почав з'являтися у меню шеф-кухарів ще в 1980-х рр. у Сан-Франциско. Спочатку було запропоновано незначну кількість різновидів, а сьогодні американська промисловість мікрогрину складається з різних насінневих компаній та виробників. Популярність мікрогрину щороку зростає і обумовлено це, зокрема, поєднанням великої кількості вітамінів у незначних обсягах продукту. SWOT-аналіз щодо впровадження даного виду бізнесу наведено в табл. 3.1.

Доходи при площі теплиці 0,10 га становитимуть 1701,0 тис гривень. При цьому загальна сума розрахованих витрат становитиме 944,11 тис

гривень (додаток Д). Відтак, прибуток за розрахованим проектом становитиме 756,89 тис грн, що забезпечить рентабельність – 80,2 відсотків.

Таблиця 3.1 SWOT-аналіз щодо впровадження бізнесу «Мікрогрін»

Елементи SWOT-аналізу	Ваговий коефіцієнт	Бальна оцінка	Добуток	Елементи SWOT-аналізу	Ваговий коефіцієнт	Бальна оцінка	Добуток
S= Strengths (сильні сторони):				W=Weaknesses (слабкі сторони):			
1. Коротка тривалість виробничого циклу	0,35	5	1,75	1. Велика конкуренція	0,2	5	1
2. Не вимагає великих ділянок для вирощування	0,4	3	1,2	2. Популярність мікрогрину зростає меншими темпами, ніж на інші рослини	0,3	4	1,2
3. Високий рівень рентабельності	0,25	5	1,25	3. Якісне насіння - фіолетовий базилік доводиться завозити з-за кордону за 2000 грн/кг	0,5	3	1,5
УСЬОГО:	1	13	4,2	УСЬОГО:	1	12	3,7
O=Opportunities (можливості):	T=Threats (загрози):						
1. Позитивно впливає на здоров'я громадян	0,6	3	1,8	1. Недостатня кількість інформації про розповсюдження мікрогрину	0,5	4	2
2. Мікрогрін підвищує якість харчування різних верств населення	0,2	4	0,8	2. Незначний сегмент на ринку	0,3	5	1,5
3. Наявність максимуму необхідних корисних речовин у високій концентрації	0,2	3	0,6	3. Перші прибутки такого бізнесу є невисокими	0,2	3	0,6
УСЬОГО:	1	10	3,2	УСЬОГО:	1	12	4,1

Джерело: авторська розробка

При високій рентабельності (80,2%) вирощування мікрогрину матиме можливість до виходу на ринок міст сусідніх Миколаєву. Тим самим збільшуючи значимість мікрогрину та задовольняючи потреби суспільства. Впровадження даного проекту на території обраної ОТГ є вагомим для її подальшого соціально-економічного розвитку. Він сприятиме як задоволенню потреб населення в екологічно чистих продуктах харчування, так і розвитку бізнесу на території ОТГ, а відповідно – зайнятості населення і

податковим надходженням до місцевого бюджету. При цьому кошти гранту необхідно залучити лише на початковому етапі для закупівлі обладнання, поточні витрати здійснюватимуться суб'єктом підприємництва.

З метою реалізації соціальних проєктів на території ОТГ пропонуємо запровадити «Соціальне таксі для громадян з інвалідністю». В розвинених країнах кожна громада, а також кожне друге підприємство вважає своїм обов'язком запровадити щось з елементів допомоги населенню. Відтак, і виробник мікрогрину може позиціонувати себе як соціальний підприємець, допомагаючи вирішувати хронічні потреби суспільства.

Люди з інвалідністю I та II групи з порушенням опорно-рухового апарату досить часто зіштовхуються з такою проблемою як доїхати до лікарні. Тому багато з них об'єднуються та пишуть запити на рівні міста чи навіть держави. На території ОТГ диспетчерами соціального таксі для прийому заявок від осіб з інвалідністю можуть працювати як окремі робітники, так і студенти, волонтери. Двічі на місяць клієнти можуть безкоштовно скористатися соціальним транспортом. Подаючи проєкт на мікрогрант, можна залучити кошти для спеціального підйомнику осіб з інвалідністю на автомобіль, а також мобільний телефон для диспетчерів.

Слід зазначити, що альтернативні джерела легше задіяти, якщо ОТГ максимально приближені до фінансових технологій (далі – FinTech), які за вивченими науковими джерелами на сьогодні є чинником трансформації фінансових систем. Об'єднання технологій з традиційними фінансами змінює існуючі інститути та способи роботи з новими технологічними процесами. З одного боку, інновації, що виникли у секторі FinTech, мають величезну трансформаційну потужність для фінансових систем та сфери державного управління. З іншого, – вони обумовлюють виникнення та реалізацію нових ризиків, що потребує їх своєчасної ідентифікації та створення адекватної системи управління ними [19].

Децентралізація містить в собі тим самим і зміну фінансового середовища, тому при формуванні в ОТГ сприятливого бізнес-середовища

слід одночасно розвивати і FinTech. Як свідчать дослідження А. Мазаракі та С. Волосович, а саме FinTech-компаній функціонують як малі підприємства, обсяги інвестицій у них неухильно зростають [19]. Загальні інвестиції у компанії FinTech загалом зросли з 9 млрд дол. США у 2010 р. до 25 млрд дол. США у 2016 році. Інвестиції венчурного капіталу також неухильно зростали з 0,8 млрд дол. США у 2010 р. до 13,6 млрд дол. США у 2016 році. [30, с. 37]. На тлі зростаючої геополітичної та макроекономічної невизначеності у 2016 р. відбулася зміна настроїв інвесторів, які вимагали від інноваційних рішень більшої масштабності та комерціалізації.

Перспективним напрямом на сьогодні є і розвиток ендавментів – цільових фондів, призначених для використання у некомерційних цілях, що наповнюються за рахунок благодійних внесків. Такий механізм фінансування потреб місцевого соціально-економічного розвитку досить широко використовується в економічно розвинутих країнах світу. Часто це навіть ціла система фондів, кожен із яких має власну стратегічну мету щодо використання генерованих ендавментами коштів [4]. Враховуючи досвід зарубіжних країн, в Україні з метою прискорення формування ендавмент-фондів, доцільним є внесення змін до Бюджетного і Податкового кодексів в частині надання їх засновникам та благодійникам державних пільг і податкових преференцій.

Отже, впровадження запропонованих перспективних проєктів за рахунок альтернативних джерел фінансування, що узгоджені із Стратегією розвитку громади, сприятимуть формуванню сприятливого бізнес-середовища та реалізації соціальних програм в ОТГ, підвищенню фінансової спроможності на довгострокову перспективу. Дотримання запропонованого у роботі алгоритму та розвиток навичок щодо залучення коштів з альтернативних джерел стануть визначальним фактором успіху у реалізації ініціатив місцевого розвитку відповідних територіальних громад.

ВИСНОВКИ

У науковій роботі висвітлено сучасну парадигму фінансування соціально-економічного розвитку ОТГ за рахунок альтернативних джерел та обґрунтовано пропозиції науково-практичного характеру щодо залучення грантових коштів:

1. Встановлено, що в сучасних умовах господарювання зміни, які відбуваються у правовому аспекті розвитку ОТГ, мають на меті посилення їх фінансової спроможності через абсолютно різні фінансові та соціально-економічні механізми. Держава створює всі умови для реалізації поставлених завдань та функцій ОТГ. Однак, на сьогодні бюджет України має навантаження через дотаційний рівень ОТГ, що вимагає негайного вирішення у короткостроковому періоді.

2. Доведено, що головним завданням бюджетної децентралізації є пошук достатньої кількості фінансових ресурсів, які за своїм впливом зможуть надати повну самостійність та незалежність місцевих бюджетів у структурі бюджетної системи України. При цьому обґрунтовано, що поряд із бюджетними, інвестиційними та кредитними ресурсами, вирішальна роль у фінансуванні проєктів місцевого соціально-економічного розвитку належить саме альтернативним джерелам у формі грантових коштів. Враховуючи специфічні ознаки альтернативних джерел фінансування, авторами сформовано наступне їх визначення – це сукупність фінансових ресурсів, які безповоротно надаються на конкурсній основі на чітко визначені цілі щодо вирішення потреб соціально-економічного розвитку місцевої громади (проєктів) у формі міжнародної технічної допомоги, грантів міжнародних донорських організацій, благодійних внесків та пожертв, а також в межах проєктів корпоративної соціальної відповідальності.

3. Проведений аналіз результатів фінансової децентралізації свідчить про щорічне зростання обсягів власних доходів місцевих бюджетів. За п'ять років фінансової децентралізації очікується, що власні доходи місцевих бюджетів

зростуть у чотири рази і становитимуть 267 млрд грн (за січень-листопад 2019 р. їх обсяг склав 250,5 млрд гривень). Протягом 2015-2019 рр. обсяг фінансування за рахунок ДФРР має стійку тенденцію до зростання, у 2019 р. на потреби регіонального розвитку було спрямовано на 28,3 % більше коштів порівняно з 2018 роком.

4. Відзначаючи вагому роль бюджетних ресурсів у розвитку ОТГ, встановлено, що на місцевому рівні залишається ряд невирішених проблем, які не під силу лише бюджету громади, а можуть успішно вирішуватися за рахунок інших ресурсів, в т.ч. й грантових. При цьому результати опитування голів ОТГ свідчать, що більше третини з них визначають гранти МТД як найголовніше джерело фінансування для розвитку власної місцевості.

5. Наведені в роботі успішні приклади діяльності ОТГ (Галицинівська ОТГ, Баштанська ОТГ Миколаївської області) доводять, що підвищення рівня спроможності до самофінансування, залучення коштів фондів для перспективних проєктів, сприятиме подальшому ефективному фінансовому забезпеченню їх розвитку. Це створить позитивні умови для розвантаження бюджету України та забезпечить можливість направлення даних коштів на інші вагомні соціальні потреби, які на сьогодні є актуальними для країни.

6. З метою підвищення кількості ОТГ, які активно застосовуватимуть альтернативні джерела фінансування, запропоновано алгоритм залучення грантових коштів для розвитку ОТГ, який містить визначальні особливості залучення ресурсів за грантовими програмами. Крім того, обґрунтовано впровадження перспективних проєктів за рахунок альтернативних джерел фінансування з метою формування сприятливого бізнес-середовища та реалізації соціальних програм в ОТГ, підвищення фінансової спроможності на довгострокову перспективу. Дотримання обґрунтованого алгоритму та розвиток навичок щодо залучення коштів з альтернативних джерел стануть визначальним фактором успіху у реалізації ініціатив місцевого розвитку відповідних територіальних громад.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Асоціація міст України : офіційний веб-сайт. URL: <https://www.auc.org.ua/> (дата звернення: 10. 01.2020).
2. Асоціація об'єднаних територіальних громад : офіційний веб-сайт. URL : <https://hromady.org/> (дата звернення: 10. 01.2020).
3. Баштанська об'єднана територіальна громада : офіційний веб-сайт. URL: <https://bashtanka.org.ua/investiciyna-diyalnist-otg/> (дата звернення: 10.01.2020).
4. Борщ Г. А., Вакуленко В. М., Гринчук Н. М., Дехтяренко Ю.Ф. та ін. Ресурсне забезпечення об'єднаної територіальної громади та її маркетинг: навч. посібник. Київ : Рада Європи, 2017. 107 с.
5. Буряк М. І. Адміністративно-фінансова децентралізація як фактор розвитку субрегіональних територіальних громад // Вісник ДДФА. Економічні науки : електрон. версія зб. наук. праць. 2014. № 1. С. 58–65. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/vddfae_2014_1_9 (дата звернення: 20.12.2019).
6. Бюджетний кодекс України : Закон України від 08.07.2010 № 2456-VI URL: [zakon.rada.gov.ua/go/ 2456-17](http://zakon.rada.gov.ua/go/2456-17) (дата звернення: 20.12.2019).
7. Васильєва Н. В., Гринчук Н. М., Дерун Т. М., Куйбіда В. С. Місцевий бюджет і фінансове забезпечення об'єднаної територіальної громади : навч. посібник. Київ : Рада Європи, 2017. 119 с.
8. Галицинівська об'єднана територіальна громада : офіційний веб-сайт. URL : <https://galycynivska.dosvit.org.ua/> (дата звернення: 20.12.2019).
9. Дем'яненко В. Є. Модернізація сільських територіальних громад та фінансового механізму забезпечення їх розвитку. *Вісник Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету*. 2015. № 4. С. 115-120.
10. Державний фінансовий аудит об'єднаних територіальних громад: ключові проблеми та шляхи їх вирішення : аналітичний звіт. К., 2019.

- URL: https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/520/12.2019_2.pdf
(дата звернення: 10.01.2020).
11. Децентралізація : офіційний веб-сайт. URL: <https://decentralization.gov.ua/>
(дата звернення: 10.01.2020).
12. Врублевський О. Як залучити гранти для розвитку громад: поради старостам. URL : <https://decentralization.gov.ua/news/10564> (дата звернення: 20.12.2019).
13. Карамушка Л. І. Місцевий бюджет як фінансова основа розвитку територіальних громад. *Економічний вісник університету*. 2014. Вип. 23 (1). С. 206–210.
14. Коваленко М. А., Швороб Г.М., Мацієвич Т.О. Шляхи поліпшення фінансового забезпечення діяльності територіальних громад. *Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування*. 2014. № 1. С. 36–42.
15. Кулай А. В. Децентралізація фінансових ресурсів територіальних громад в умовах проведення бюджетної реформи. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»*. 2012. Вип. 19. С. 41–44.
16. Куценко Т., Сіренко Я. Забезпечення фінансової спроможності територіальних громад як пріоритет децентралізації управління. URL : https://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/30350/MO_2019_7.pdf (дата звернення: 10.12.2019).
17. Лісова А. А. Особливості інвестиційного фінансування об'єднаних територіальних громад. *Трансформація фінансової системи України: тенденції та перспективи розвитку* : матеріали III Всеукр. наук.-практ. конфер., м. Миколаїв, 27-28 листопада 2019 р. Миколаїв : МНАУ, 2019. С. 36-37.
18. Лісова А.А., Мельник О.І. Перспективні напрями фінансового забезпечення розвитку об'єднаних територіальних громад. *Ефективна економіка* : електрон. наук. фахове вид. 2019. Вип. 12. URL :

- http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/12_2019/161_pdf. (дата звернення: 10.01.2020).
19. Мазаракі А., Волосович С. FinTech у системі суспільних трансформацій. *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. 2018. Вип. 2. С. 5-18.
20. Міжнародна асоціація суспільних та корпоративних донорів «European Foundation Centre (EFC)» : офіційний веб-сайт. URL: <http://www.efc.be> (дата звернення: 20.12.2019).
21. Місцеве самоврядування в Україні : аналітичний звіт. К., 2018. URL : https://www.auc.org.ua/sites/default/files/library/stan2018print_0.pdf (дата звернення: 20.12.2019).
22. Моделі місцевого економічного розвитку: успішні практики. К., 2019. URL : https://www.auc.org.ua/sites/default/files/library/knygauspiv2019_2.pdf (дата звернення: 20.12.2019).
23. Про добровільне об'єднання територіальних громад : Закон України від 05.02.2015 № 157-VIII. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/157-19> (дата звернення: 20.12.2019).
24. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/157-19> (дата звернення: 20.12.2019).
25. Ресурсний центр «Гурт» : офіційний веб-сайт. URL : <http://gurt.org.ua/> (дата звернення: 10.10.2020).
26. Руснак А. В., Алещенко Л. О. Перспективи формування фінансових ресурсів об'єднаних територіальних громад // *Агросвіт* : електрон. версія жур. 2018. № 6. С. 18-24. URL: http://www.agrosvit.info/pdf/6_2018/5.pdf (дата звернення: 20.12.2019).
27. Сембер С. В., Чубарь О. Г., Машіко К. С. Теоретичні підходи до визначення сутності фінансової спроможності та фінансових ресурсів територіальної громади. *Регіональна економіка*. 2015. №3 (77). С. 81-90.

28. Спасів Н. Я. Сучасна парадигма фінансів об'єднаних територіальних громад : автореф. дис. ... д-ра екон. наук : спец. 08.00.08. Тернопіль, 2020. 40 с.
29. Управління стратегічним розвитком об'єднаних територіальних громад: інноваційні підходи та інструменти : моногр. / С. М. Серьогін та ін. ; за заг. ред. С. М. Серьогіна, Ю. П. Шарова. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2016. 276 с.
30. The Pulse of FinTech Q4 2017: Global analysis of investment in fintech : KPMG, 21 February 2017. 97 p.

ДОДАТКИ

Таблиця А.1 Основні донори децентралізації в Україні

Назва програми / проєкту	Сума допомоги	Дата початку	Дата завершення
1	2	3	4
Проєкт DESPRO	9,3 млн CHF	24.12.2007	24.06.2020
Проєкт «Розвиток громад» (Peace Corps)	5 млн USD	01.04.2013	31.12.2022
Гендерно-орієнтоване бюджетування (GRB)	70,5 млн SEK	12.11.2013	31.12.2020
Проєкт «Гендерне бюджетування в Україні»	...	01.01.2014	31.12.2021
Партнерство для розвитку міст (ПРОМІС / PLEDDG)	19,5 млн CAD	27.03.2015	30.06.2021
Проєкт «Зміцнення спроможності українських територіальних громад до прийняття внутрішньо переміщених осіб»	18 млн EUR	01.08.2015	31.12.2019
Розробка курсу на зміцнення місцевого самоврядування в Україні (ПУЛЬС)	8,2 млн USD	14.12.2015	13.12.2020
Програма U-LEAD	102 млн EUR	01.01.2016	30.06.2020
Проєкт «Розвиток соціальної інфраструктури у зв'язку зі збільшенням кількості внутрішньо переміщених осіб»	50,7 млн EUR	01.02.2016	31.12.2019
Програма «Децентралізація приносить кращі результати та ефективність» (DOBRE)	50 млн USD	08.06.2016	07.06.2021
Підтримка електронного урядування для децентралізації в Україні» (EGOV4UKRAINE)	9,4 млн EUR	01.11.2016	31.10.2020
Проєкт ПРООН «Громадянське суспільство задля розвитку демократії та прав людини в Україні»	4,3 млн USD	01.04.2017	31.03.2022
Проєкт «Реформа управління на сході України II»	3 млн EUR	01.04.2017	31.03.2020
ЄС для підсилення державних фінансових систем місцевих урядів» LOGICA	3,1 млн EUR	01.11.2017	31.07.2020
Програма Ради Європи «Децентралізація і реформа місцевого самоврядування в Україні»	1,9 млн. EUR	01.03.2018	30.06.2020
Програма Ради Європи «Сприяння розвитку місцевої демократії в Україні»	1,5 млн EUR	01.07.2018	21.02.2021

Продовження додатку А

Продовження таблиці А.1

1	2	3	4
<u>Проект ПРООН/ЄС «Ефективне управління і залучення громадян для поліпшення доступу до правосуддя, безпеки, охорони навколишнього середовища і соціальної згуртованості на сході України»</u>	14,4 млн USD	01.09.2018	31.12.2021
Проект ОБСЄ «Підтримка належного врядування в місцевих громадах як складової реформи децентралізації»	500 тис EUR	01.09.2018	29.02.2020
Проект ПРООН/ЄС «Підтримка Євросоюзом сходу України – відновлення, зміцнення миру та урядування», Компонент II - місцеве самоврядування та реформа децентралізації влади»	25 млн EUR	01.11.2018	30.10.2021
Проект Ради Європи «Сприяння участі громадян у демократичному процесі прийняття рішень в Україні»	600 тис EUR	01.12.2018	30.08.2020
Проект ОБСЄ «Сприяння діалогу щодо реформ в Україні»	100 тис EUR	01.04.2019	31.12.2019
Проект «Децентралізація приносить прозорість та ефективність в освіті та медицині» (ДІСМО)	...	01.09.2019	30.09.2020

Джерело: узагальнено авторами за даними [11]

**Таблиця Б.1 Оцінка фінансової спроможності ОТГ Миколаївської області
за 9 місяців 2019 р.**

ОТГ	Площа об'єднаної територіальної громади, км	Чисельність населення громади на 01.01.2018, тис. осіб	Власні доходи у розрахунку на одного мешканця громади, грн	Рівень дотаційності бюджетів, %	Питома вага видатків на утримання апарату управління у власних ресурсах (без трансфертів)
1	2	3	4	5	6
Група 1 (чисельність населення більше 15 тис. осіб)					
Баштанська		22,6	3293,7	3,4	21,9
Група 2 (чисельність населення від 10 до 15 тис. осіб)					
Казанківська	704,5	12,5	2957,8	5,8	17,1
Шевченківська	296,8	10,5	2577,3	5,5	16,5
Веселинівська	432,0	11,9	2646,6	8,0	20,5
Воскресенська	192,4	11,2	1252,2	38,6	38,2
Група 3 (чисельність населення від 5 до 10 тис. осіб)					
Галицинівська	311,4	7,7	9419,2	-24,2	10,0
Коблівська	264,4	6,5	6716,2	0,0	17,1
Ольшанська	57,1	5,9	3784,7	-3,9	17,3
Арбузинська	292,0	8,0	2661,6	2,4	18,0
Благодатненська	370,0	5,7	4860,6	-7,7	11,9
Доманівська	225,0	8,2	2362,5	10,1	17,4
Прибузька	300,9	5,2	2488,0	18,6	21,9
Березанська	443,8	8,7	3302,4	4,2	21,9
Олександрівська	288,5	9,4	1968,0	21,7	23,8
Куцурубська	758,5	7,9	2810,1	6,1	16,6
Прибужанівська	363,3	8,0	2201,0	15,6	21,3

Продовження додатку Б

Продовження таблиці Б.1

1	2	3	4	5	6
Група 4 (чисельність населення до 5 тис. осіб)					
Михайлівська	447,6	2,8	8617,7	-0,4	13,6
Бузька	161,5	3,2	5404,3	0,0	20,6
Чорноморська	385,9	3,6	3283,3	11,3	11,3
Мостівська	334,2	3,7	4286,3	0,0	20,1
Володимирівська	235,7	2,8	3033,7	0,7	29,9
Прибужанівська			2201,0	15,6	21,3
Широківська	217,1	3,6	3674,6	0,0	14,1
Кам'яномостівська	119,8	3,9	2519,4	13,2	21,4
Веснянська	48,0	3,4	3638,8	0,0	22,2
Нечаянська	203,8	3,6	3199,1	10,9	23,7
Радсадівська	205,7	4,3	2870,7	6,9	28,4
Новополтавська	142,4	3,1	2223,0	16,9	32,7
Дорошівська	149,7	2,8	1575,3	29,1	47,4
Група 5 (міста обласного значення)					
Вознесенська	89,8	36,5	3135,5	1,9	17,0

Джерело: побудовано авторами за даними [11]

Таблиця В.1 Співпраця Галицинівської ОТГ Миколаївської області

з донорськими організаціями, 2017-2020 рр.

Роки	Бюджет Галицинівської сільської ради по видаткам	Залучені кошти від партнерів
2017	101167,8 тис грн	96,0 тис грн від DVV International, Німеччина (на розвиток Центрів освіти дорослих)
2018	131838,5 тис грн	1000,00 тис грн від USAID DOBRE, США (на створення Центрів освіти дорослих і Молодіжного ресурсного центру та інше); 300,0 тис грн від DVV International, Німеччина (на розвиток Центрів освіти дорослих); 54 тис грн від USAID Pact (на розробку настільних ігор ОТГ)
2019	176973,3 тис грн	2500,00 тис грн від USAID DOBRE, США (на розвиток послуги Спорт, створення бізнес-інкубатора та інше); 540,0 тис грн від DVV International, Німеччина (на розвиток Центрів освіти дорослих); 50 тис грн від Проекту Київський Діалог, Німеччина (на створення Медіацентрів);
2020 (плановий)	148395,0 тис грн (плановий) + 18833,0 тис грн (залишки)	1000,00 тис грн від USAID DOBRE, США (на розвиток послуги Спорт, створення бізнес-інкубатора та інше); 556,5 тис грн від DVV International, Німеччина (на розвиток Центрів освіти дорослих)

Джерело: побудовано авторами за даними Галицинівської ОТГ

Таблиця Д.1 **Фінансово-економічні показники впровадження**

проекту «Мікрогрін» у Галицинівській ОТГ Миколаївської області

Показники	Розраховані значення
Валовий збір, кг	6300
Ціна реалізації, грн/кг	270
Виручка, тис грн	1701,0
Витрати всього, тис грн, в т.ч.:	944,11
- амортизація конструкції теплиці	70,2
- амортизація системи обігріву та поливу	17,82
- обігрів	174,96
- насіння (асортимент)	207,9
- вода	1,24
- субстрат	12,96
- лотки для вирощування	83,97
- лотки для пакування	83,97
- оплата праці з нарахуваннями	86,7
- логістика	167,94
- реклама	24,3
- інші витрати	12,15
Прибуток, тис грн	756,89
Рівень рентабельності, %	80,2

Джерело: розраховано авторами